

А. В. Дашковський, В. В. Баранько

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз наукових підходів до розуміння сутності тероризму й організації протидії терористичним загрозам у системі забезпечення державної безпеки в умовах глобалізаційних трансформацій. Розглянуто еволюцію наукових уявлень щодо поняття «тероризм» і «терористична діяльність», а також визначено основні концептуальні підходи до дослідження їхнього змісту. Проаналізовано вплив процесів глобалізації на ускладнення характеру сучасних терористичних загроз, зокрема їх транснаціоналізацію, мережеву організацію та використання новітніх технологій. Узагальнено методологічні підходи до дослідження організаційних аспектів протидії тероризму як складової державної безпеки включно із системним, інституційним, ризик-орієнтованим та міждисциплінарним підходами. Обґрунтовано необхідність формування наукового підґрунтя для розроблення ефективної моделі підвищення рівня спроможності державної системи протидії тероризму.

Ключові слова: тероризм, протидія тероризму, державна безпека, глобалізація, теоретико-методологічні засади, терористичні загрози, державна система протидії, організаційні механізми.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах трансформації міжнародного безпекового середовища питання протидії тероризму набувають особливої актуальності у зв'язку зі зростанням рівня глобальних загроз, розвитком гібридних форм протистояння та ускладненням викликів для системи державної безпеки. Тероризм є одним із ключових чинників дестабілізації державного управління, що здатний підривати політичну стабільність, економічну безпеку та суспільну довіру до державних інституцій.

Глобалізаційні процеси сприяли трансформації терористичної діяльності, яка набула транснаціонального характеру, інтегрувала новітні інформаційні технології та стала невід'ємним складником сучасних конфліктів. Особливої актуальності проблема протидії тероризму набула для України в умовах збройної агресії російської федерації, що супроводжується застосуванням методів гібридної війни, які охоплюють елементи державного тероризму, диверсій, інформаційних операцій та психологічного впливу.

У зв'язку із цим виникає необхідність системного осмислення теоретико-методологічних засад протидії тероризму у контексті забезпечення державної безпеки, що створює передумови для формування ефективних управлінських рішень та розроблення новітніх моделей функціонування державної системи протидії терористичним загрозам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На нинішньому етапі розвитку безпекового середовища державна система протидії тероризму України функціонує в умовах суттєвого ускладнення характеру загроз і ризиків, що зумовлено як глобальними трансформаційними процесами, так і специфічними викликами, пов'язаними з повномасштабною збройною агресією РФ. Використання гібридних методів впливу, включно з інформаційно-психологічними операціями, кібернетичними атаками, диверсійно-підривною діяльністю, а також із спробами політичної дестабілізації та економічного тиску, зумовлює необхідність посилення інституційної спроможності держави у сфері запобігання та протидії терористичним проявам відповідно до стратегічних пріоритетів національної безпеки [1].

Правові засади протидії тероризму в Україні визначено Законом України «Про боротьбу з тероризмом», який установлює основні принципи, суб'єктів та механізми реалізації державної політики у цій сфері [2]. Подальший розвиток системи державного реагування передбачений Концепцією боротьби з тероризмом в Україні, що визначає напрями вдосконалення координації діяльності органів державної влади, підвищення ефективності превентивних заходів та зміцнення інституційних механізмів протидії [3].

Вагомий внесок у дослідження проблеми протидії тероризму і формування нових наукових підходів до її розв'язання зробили провідні вітчизняні вчені, зокрема В. Горбулін, О. Литвиненко, В. Антипенко, В. Ліпкан та Г. Перепелиця, наукові праці яких суттєво вплинули на розвиток теоретико-методологічних і прикладних засад забезпечення державної безпеки в умовах сучасних терористичних загроз. Узагальнення результатів їхніх досліджень дає змогу констатувати

формування комплексного наукового бачення тероризму як багатовимірного соціально-політичного і безпекового явища, що потребує системного міждисциплінарного підходу до запобігання тероризму та його нейтралізації.

Наукові напрацювання зазначених учених сприяли розвитку концептуальних положень щодо функціонування державної системи протидії тероризму, удосконаленню стратегічного планування у сфері національної безпеки, а також обґрунтуванню необхідності інтеграції політичних, правових, організаційних та силових механізмів реагування на сучасні загрози. У їхніх працях сформовано підходи до аналізу трансформації безпекового середовища під впливом глобалізаційних процесів, гібридних конфліктів та міжнародної нестабільності, що дало змогу визначити пріоритетні напрями розвитку державної політики у сфері запобігання терористичній діяльності.

У наукових і стратегічних документах міжнародного рівня тероризм розглядається як одна з ключових загроз глобальній безпеці, що потребує комплексного підходу до запобігання і реагування. Зокрема, Глобальна контртерористична стратегія Організації Об'єднаних Націй визначає необхідність поєднання правових, політичних, соціально-економічних та інформаційних інструментів у боротьбі з терористичними проявами [4]. Аналогічні підходи відображені у правових актах Європейського Союзу, які встановлюють спільні стандарти протидії терористичній діяльності, криміналізації відповідних правопорушень та запобігання радикалізації [5].

Актуальні тенденції розвитку терористичних загроз, включно з використанням сучасних технологій, мережових структур та новітніх форм фінансування, відображені в аналітичних звітах Європолу, що підкреслюють необхідність адаптації національних систем безпеки до нових викликів [6]. Стратегічні документи НАТО також визначають тероризм як одну з основних асиметричних загроз сучасності і наголошують на важливості колективної відповіді та зміцнення стійкості держав до кризових явищ [7].

Методологічні засади оцінювання ризиків у сфері безпеки, зокрема у контексті протидії терористичним загрозам, відображені у міжнародних стандартах управління ризиками, які передбачають системне визначення, аналіз та мінімізацію загроз [8]. Водночас документи Ради Європи формують правову основу міжнародного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом, акцентуючи на дотриманні принципів верховенства права та прав людини [9, 10, 11].

В окремих аналітичних дослідженнях міжнародних організацій приділено увагу використанню сучасних технологій терористичними акторами та необхідності врахування цих чинників у процесі формування державної політики безпеки [12]. Досвід формування національної політики боротьби з тероризмом у провідних державах світу, зокрема Сполучених Штатах Америки, демонструє важливість інтегрованого підходу, що поєднує превентивні, правоохоронні, розвідувальні та військові інструменти [13].

У стратегічних документах США підкреслюється необхідність використання всіх інструментів державної влади, включно з дипломатичними, військовими, розвідувальними та правоохоронними механізмами, для протидії глобальним терористичним загрозам та посилення міжнародного партнерства у сфері безпеки [14].

Отже, аналіз останніх досліджень, що охоплює напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців, а також стратегічних документів свідчить про наявність комплексної нормативної та концептуальної бази у сфері протидії тероризму, яка потребує подальшого розвитку, зважаючи на трансформацію безпекового середовища, поширення гібридних загроз та необхідність підвищення ефективності державної системи реагування.

Метою статті є систематизація теоретичних і методологічних підходів до дослідження протидії тероризму як складового елементу забезпечення державної безпеки з огляду на сучасні виклики та досвід війни РФ проти України.

Виклад основного матеріалу. У нинішніх умовах розвитку міжнародного безпекового середовища проблема тероризму набуває особливої актуальності у зв'язку зі зростанням складності глобальних загроз, появою нових форм насильницької діяльності та трансформацією традиційних механізмів впливу на суспільство і державні інститути. Тероризм дедалі більше розглядається як комплексна системна загроза, яка має багатовимірний характер і охоплює політичні, соціальні, економічні, інформаційні та психологічні аспекти, що зумовлює необхідність формування комплексних підходів до його дослідження та протидії на національному і міжнародному рівнях [4, 7].

Вітчизняні науковці тероризм розглядають не лише як кримінально-правове явище, а і як складний феномен безпеки, пов'язаний із трансформацією міжнародних відносин та розвитком гібридних конфліктів. Так, В. Горбулін наголошує на тому, що сучасні загрози мають комплексний

характер і потребують інтегрованого підходу до забезпечення національної безпеки, який передбачає поєднання військових, політичних, інформаційних та економічних інструментів [15]. Системний характер терористичних загроз обґрунтовує В. Ліпкан і підкреслює необхідність формування цілісної державної політики безпеки на основі концепції національної безпеки як інтегрованої системи [16].

У процесі динамічних змін безпекового середовища особливого значення набуває здатність терористичних суб'єктів адаптуватися до нових умов, використовувати сучасні технології та інструменти комунікації, що сприяє розширенню можливостей координації деструктивної діяльності, поширенню радикальних ідеологій та ускладнює діяльність правоохоронних і безпекових органів. На це звертає увагу О. Литвиненко, який підкреслює зростання ролі інформаційного середовища та необхідність розвитку стратегічних комунікацій як елементу протидії сучасним загрозам [17]. Аналітичні матеріали міжнародних організацій також свідчать про зростання ролі інформаційних технологій, мережових структур та новітніх фінансових механізмів у реалізації терористичних стратегій, що потребує постійного вдосконалювання системи протидії таким загрозам [6, 12].

Із позицій теоретичного аналізу тероризм може розглядатися як інструмент політичного впливу, спрямований на досягнення стратегічних цілей шляхом створення атмосфери страху, дестабілізації суспільства та підриву довіри до державних інститутів. У стратегічних документах міжнародних організацій наголошується на необхідності формування комплексної політики протидії тероризму, яка поєднує правові, інституційні та превентивні механізми, а також передбачає розвиток міжнародного співробітництва у сфері безпеки [4, 9].

Нормативно-правове забезпечення протидії тероризму в Україні визначає Закон України «Про боротьбу з тероризмом», який установлює правові засади запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, а також визначає повноваження відповідних органів державної влади [2]. Водночас стратегічні напрями розвитку системи національної безпеки, включно з протидією терористичним загрозам, визначені у Стратегії національної безпеки України та Концепції боротьби з тероризмом, які передбачають підвищення ефективності державної політики, зміцнення координації суб'єктів сектору безпеки і оборони та розвиток механізмів реагування на кризові ситуації [1, 3].

Суттєво впливають на трансформацію терористичних загроз процеси глобалізації, які створюють умови для поширення деструктивних ідеологій, формування транснаціональних мереж та використання новітніх технологій у протиправній діяльності. Як зазначає Г. Перепелиця, глобальні безпекові процеси формують нову архітектуру загроз, у якій поєднуються воєнні та невоєнні інструменти впливу [18]. Європейські нормативні акти й аналітичні звіти підтверджують необхідність удосконалювання механізмів правового регулювання та посилення координації держав у сфері боротьби з тероризмом [5, 6].

Особливої актуальності набуває аналіз тероризму в контексті сучасних воєнних конфліктів, зокрема повномасштабної війни російської федерації проти України, що супроводжується систематичним застосуванням методів, які мають ознаки терористичного впливу, включно з атаками на цивільну інфраструктуру, інформаційно-психологічними операціями та спробами підриву соціальної стабільності. У цьому контексті деякі українські дослідники (зокрема А. Ситник) акцентують увагу на феномені державного тероризму як інструменту гібридної війни та необхідності формування механізмів міжнародно-правової відповідальності за такі дії [19]. У стратегічних документах міжнародних організацій наголошується на необхідності протидії таким загрозам у межах комплексної безпекової політики та зміцнення стійкості держав до кризових явищ [7, 11].

Методологічна основа дослідження ґрунтується на застосуванні системного підходу, який дає змогу розглядати тероризм як складник ширшої системи національної та міжнародної безпеки, інституційного підходу, спрямованого на аналіз ролі державних і міжнародних інституцій у протидії загрозам, а також ризик-орієнтованого підходу, що передбачає ідентифікацію й оцінювання загроз відповідно до міжнародних стандартів управління ризиками [8]. Важливість використання ризик-орієнтованих моделей для формування ефективної політики безпеки підкреслює В. Ліпкан [16]. Міждисциплінарний підхід забезпечує інтеграцію правових, політичних та соціальних аспектів дослідження, що дає змогу сформулювати комплексне бачення проблеми.

Потреба дослідження теоретико-методологічних засад протидії тероризму полягає у систематизації сучасних підходів до розуміння цього явища в умовах трансформації безпекового середовища, зокрема з огляду на вплив воєнних конфліктів як чинника зміни форм і методів терористичної діяльності, а також у визначенні концептуальних засад удосконалювання державної політики у сфері протидії терористичним загрозам.

Практичне значення отриманих результатів сприятиме можливості їх використання органами державної влади та сектору безпеки і оборони у процесі розроблення стратегічних документів,

удосконалювання нормативно-правового забезпечення, планування заходів із запобігання терористичним загрозам та підвищення ефективності системи реагування на кризові ситуації. Результати дослідження можуть бути також використані під час підготовки фахівців у сфері державної безпеки та формування науково обґрунтованих підходів до зміцнення національної стійкості.

Отже, комплексне дослідження теоретичних і методологічних засад протидії тероризму в умовах трансформації безпекового середовища створює наукове підґрунтя для формування сучасних підходів до забезпечення державної безпеки та підвищення ефективності функціонування системи протидії терористичним загрозам.

Висновки

Проведений аналіз свідчить, що в умовах трансформації нинішнього безпекового середовища тероризм набуває рис складної системної загрози державній безпеці, яка характеризується багатовимірністю проявів, високим рівнем адаптивності та здатністю інтегруватися у різні сфери суспільних відносин. Його сучасні форми виходять за межі традиційного розуміння як діяльності недержавних суб'єктів і дедалі частіше проявляються у вигляді комплексних деструктивних практик, що поєднують військові, інформаційні, економічні та психологічні інструменти впливу на державу та суспільство.

У цьому контексті встановлено, що глобалізаційні процеси і стрімкий розвиток цифрових технологій створюють додаткові можливості для трансформації терористичних загроз, забезпечуючи нові канали координації, фінансування та інформаційного впливу, що суттєво ускладнює діяльність суб'єктів сектору безпеки і оборони та потребує підвищення рівня їхньої інституційної та аналітичної спроможності. Водночас сучасні воєнні конфлікти, зокрема повномасштабна агресія російської федерації проти України, демонструють використання практик, які мають ознаки державного тероризму, що актуалізує необхідність розширення теоретичних підходів й уточнення понятійного апарату у сфері дослідження терористичних явищ.

Застосування системного, інституційного, ризик-орієнтованого та міждисциплінарного підходів дало змогу розглянути тероризм як складник ширшої системи забезпечення державної безпеки і визначити ключові напрями підвищення ефективності державної політики у сфері протидії загрозам. Отримані результати підтверджують доцільність удосконалення нормативно-правового забезпечення, розвитку механізмів стратегічного планування, посилення міжвідомчої взаємодії та запровадження новітніх інструментів оцінювання ризиків з метою підвищення стійкості держави до деструктивних впливів.

Отже, комплексне осмислення теоретичних і методологічних засад протидії тероризму в умовах сучасних викликів створює підґрунтя для формування більш ефективної системи забезпечення державної безпеки, орієнтованої на своєчасне виявлення загроз, їх прогнозування та нейтралізацію, а також на зміцнення інституційної спроможності держави в умовах гібридних ризиків і тривалої воєнної агресії.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення комплексних моделей підвищення рівня спроможності державної системи протидії тероризму, зважаючи на трансформацію сучасного безпекового середовища та досвід воєнних конфліктів. Особливої уваги потребує поглиблене вивчення механізмів інтеграції ризик-орієнтованих підходів, новітніх аналітичних інструментів і цифрових технологій у процеси прогнозування терористичних загроз та запобігання їм. Перспективним напрямом також є дослідження організаційних і міжвідомчих механізмів координації суб'єктів сектору безпеки і оборони в умовах гібридних викликів. Результати таких досліджень можуть стати підґрунтям для подальшого вдосконалювання державної політики та формування ефективної системи забезпечення державної безпеки.

Перелік джерел посилання

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 25.02.2026).

2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 25.02.2026).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 05.03.2019 р. «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» : Указ Президента України від 05.03.2019 р. № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019> (дата звернення: 25.02.2026).
4. United Nations Global Counter-Terrorism Strategy (A/RES/60/288) : *official web page*. URL: <https://surl.li/acvtjc> (accessed: 25.02.2026).
5. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism. URL: <https://surl.li/zasais> (accessed: 25.02.2026).
6. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025 (EU TE-SAT) : report / Europol. 2025. URL: <https://surl.li/kcfeud> (accessed: 25.02.2026).
7. NATO 2022 Strategic Concept : adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29 June 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm (accessed: 25.02.2026).
8. ISO 31000:2018 Risk management – Guidelines. International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/management-system-standards.html> (accessed: 25.02.2026).
9. Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS No. 196), Warsaw, 16.V.2005. URL: <https://rm.coe.int/16808c3f55> (accessed: 25.02.2026).
10. Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS No. 196) : Treaty Office (treaty details). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=196> (accessed: 25.02.2026).
11. Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS No. 217), Riga, 22.X.2015. URL: <https://rm.coe.int/168047c5ea> (accessed: 25.02.2026).
12. European Convention on the Suppression of Terrorism (ETS No. 90), Strasbourg, 27.I.1977. URL: <https://rm.coe.int/16800771b2> (accessed: 25.02.2026).
13. Cybersecurity and New Technologies: National Counter-Terrorism Policy Responses. United Nations Office of Counter-Terrorism (UNOCT). URL: <https://surl.cc/gtcyux> (accessed: 25.02.2026).
14. National Strategy for Counterterrorism of the United States of America. Washington, DC, 2018. URL: <https://surl.li/tpmrhf> (accessed: 25.02.2026).
15. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 304 с.
16. Ліпкан В. А. Тероризм і національна безпека України : монографія. Київ : Знання України, 2000. 184 с.
17. Литвиненко О. В. Українська політика національної безпеки України: актуальні виклики – адекватні відповіді. *Дзеркало тижня*. URL: <https://surl.cc/wcqdaj> (дата звернення: 25.02.2026).
18. Перепелиця Г. М. Гібридна війна Росії проти України: виклики та загрози європейській безпеці. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи : аналіт. доп. / за заг. ред. В. М. Горбуліна. Київ : НІСД, 2016. С. 27–34. URL: <https://surl.li/ytuse> (дата звернення: 25.02.2026).
19. Тероризм і національна безпека України: сучасні виклики : аналіт. зап. Київ : НІСД, 2015. URL: <https://surl.li/mpgrdy> (дата звернення: 25.02.2026).

*Стаття надійшла до редакції 26.02.2026 р.
Прийнято до друку після рецензування 23.03.2026 р.
Дата публікації 29.05.2026 р.*

UDC 351.865:343.326]:001.891

A. Dashkovskiy, V. Baranko

**THE SIGNIFICANCE OF RESEARCHING SCIENTIFIC APPROACHES,
THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES
OF COUNTERTERRORISM IN THE STATE SECURITY SYSTEM**

The article provides a comprehensive study of the theoretical and methodological foundations of counterterrorism as an important component of the state security system in the context of the transformation of the modern security environment. The relevance of the study is determined by the growing level of global threats, the spread of hybrid forms of confrontation, the development of digital technologies and the transnationalisation of terrorist activities, which significantly complicates the activities of state institutions in the field of security. This problem is of particular importance for Ukraine in the context of full-scale

armed aggression by the Russian Federation, accompanied by the use of elements of state terrorism, information and psychological operations, sabotage and other destructive practices.

The aim of the study is to systematise and generalise contemporary scientific approaches to researching the theoretical and methodological foundations of counterterrorism in the system of ensuring state security, taking into account the transformation of the security environment and the experience of contemporary military conflicts.

To achieve this goal, the following research tasks have been identified: to analyse the evolution of scientific approaches to understanding the nature of terrorism and terrorist activity; to investigate the impact of globalisation processes and the development of modern technologies on the transformation of terrorist threats; to generalise conceptual approaches to the organisation of counter-terrorism in the state security system; to identify key areas for improving state policy in the field of preventing and countering terrorist manifestations.

The methodological basis of the study is a combination of general scientific and special methods of scientific knowledge. In particular, a systematic approach was used, which allows terrorism to be considered as part of a broader system of national and international security; an institutional approach aimed at analysing the role of state and international institutions in countering terrorist threats; a risk-oriented approach, which involves the identification, assessment and prediction of threats in accordance with modern risk management standards; and an interdisciplinary approach, which ensures the integration of legal, political, social and security aspects of the study.

The results of the study show that in the context of the transformation of the international security environment, terrorism is becoming a complex systemic threat to state security, characterised by multidimensional manifestations, a high level of adaptability and the use of modern technologies. It has been established that globalisation processes contribute to the formation of transnational networks, the spread of destructive ideologies and the use of the latest information and communication tools to coordinate terrorist activities. The article summarises contemporary scientific approaches to understanding terrorism as a complex socio-political and security phenomenon that requires a comprehensive interdisciplinary analysis.

The expediency of improving the regulatory and legal framework, developing strategic planning mechanisms, strengthening interagency cooperation between security and defence sector entities, and introducing modern risk assessment and threat forecasting tools has been substantiated. It has been proven that a comprehensive study of the theoretical and methodological foundations of counterterrorism creates a scientific basis for the formation of effective state policy in the field of security, aimed at the timely detection, prevention and neutralisation of terrorist threats, as well as increasing the institutional capacity of the state in the face of hybrid challenges.

Keywords: *terrorism, counterterrorism, national security, globalisation, theoretical and methodological foundations, terrorist threats, national counterterrorism system, organisational mechanisms.*

Дашковський Анатолій Вікторович – ад'юнкт, Київський інститут Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0004-4052-7103>

Баранько Валерій Вікторович – заступник начальника управління військових операцій – начальник відділу поточних операцій департаменту планування застосування (J-3) Головного управління Національної гвардії України
<http://orcid.org/0009-0000-4436-7240>